

ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ І РЕСУРСИ

У статті розглянута проблематика формування вектора інноваційної модернізації з урахуванням специфіки кластеризації національних економічних систем за рівнем інноваційного розвитку. Подано систематизацію рейтингових оцінок складових інноваційного вектора модернізації різних країн з урахуванням критеріїв і параметрів досліджуваного процесу.

Ключові слова: інноваційна модернізація, національна економічна система, інноваційний розвиток, рейтингові оцінки, інноваційний вектор.

І. Вступ

Основні фактори сталого економічного зростання країни – макроекономічна стабільність і конкурентоспроможність національної економіки, які сьогодні все більшою мірою визначаються інноваційним вектором модернізації національної економіки й інноваційною активністю суб'єктів реального сектора. Успіх, особливо в глобальному економічному просторі, все більшою мірою залежить від відновлення технологій, освоєння нових ринкових ніш і організаційних нововведень, які прийнято називати інституціональними інноваціями. Останні, безсумнівно, – галузь державного втручання, регулювання й контролю. У цей час економіка України, як складова пострадянської і європейської економічних систем, функціонує в умовах глобальної фінансово-економічної кризи. Для подолання наслідків кризи потрібні зусилля всіх суб'єктів вітчизняної економіки, як комерційних компаній і підприємців, так і держави. Для розвитку економіки на інноваційній основі необхідні стимули, розвиток відповідної інфраструктури, і, звичайно, державна підтримка всіх суб'єктів інноваційної діяльності.

Як показують результати досліджень [5], інноваційна активність вітчизняних підприємств поки залишається на відносно низькому рівні. Практично не використовується інноваційний потенціал вітчизняної науки й системи освіти, що дотепер зберегли високий рівень фундаментальних наукових досліджень і якість підготовки фахівців.

Актуальність вивчення інноваційного вектора модернізації національної економіки зумовлена рядом об'єктивних обставин:

- по-перше, представленням інноваційної системи як вищої форми господарської організації, менш залежної від споживання обмежених ресурсів, що оперативно адаптується до змін зовнішніх умов функціонування;
- по-друге, необхідністю зростання конкурентоспроможності вітчизняного вироб-

ництва, збільшенням його ролі у світовому розподілі інноваційного продукту;

- по-третє, недостатньою теоретичною розробленістю проблем фундаментальних трансформацій як в інноваційній економіці, так і в межах окремих галузевих економічних систем;
- по-четверте, необхідністю системної діагностики внутрішніх і зовнішніх джерел (ресурсів, факторів, параметрів) економічної ефективності як суб'єктів інноваційної діяльності, так і суб'єктів реального сектора.

Виникає проблема інфраструктурного й інституціонального базису інноваційної модернізації вітчизняної економіки, розробки адаптивної моделі генерування національного потоку інновацій і підвищення ефективності національного інноваційного середовища. У цьому змісті актуальними є питання методологічного базису процесу модернізації, співвідношення принципів і методів інноваційного розвитку й модернізації як частини цього процесу.

Практична значущість таких досліджень продиктована пошуком напрямів удосконалення системи державного регулювання інноваційного процесу, підвищення національного інноваційного фону (ландшафту модернізації), активізації інтеграції інноваційних і реального секторів вітчизняної економіки.

Значна кількість праць російських і вітчизняних економістів останніх років присвячена визначенню творчої функції інновацій в інституціональному середовищі й необхідності переходу до інноваційного типу розвитку національної економіки. Цьому присвячено праці: Л. Абалкіна, С. Ілляшенко, Б. Кузика, В. Кручиніної, В. Максимова, Р. Лепи, С. Коверги, Н. Райської, О. Черковца. Питанням обґрунтування необхідності державного регулювання інноваційної активності в економіці й удосконаленню напрямів державного регулювання в галузі ресурсного забезпечення модернізації свої праці присвятили: М. Бекетов, В. Геєць [3], А. Гриценко [2],

Е. Лібанова, Т. Качала, В. Сенчагов, А. Чухно [4], А. Шастіко.

Однак аналіз літератури сучасного періоду показує, що в працях сучасних економістів мало уваги приділяється вивченню проблем удосконалення діагностичного інструментарію оцінювання інноваційного вектора модернізації економіки в інституціональному середовищі, зокрема, не вивчені методи прогнозування інноваційної динаміки розвитку реального сектора, слабо досліджені питання прояву закону синергії в процесах інноваційної міжсекторної взаємодії.

II. Постановка завдання

Мета статті – розвиток теоретичних і методичних засад дослідження вектора інноваційної модернізації національної економіки з урахуванням проблеми відсутності належного діагностичного інструментарію оцінювання чинників та ресурсів модернізаційних перетворень.

III. Результати

Для вирішення завдання комплексного вивчення факторів і умов інноваційної модернізації необхідно з'ясувати місце національної економіки в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності. На думку Д.С. Ушакова, “мультисистемність світового господарства, заснована на істотних відмінностях у рівні розвитку народногосподарських систем, їх дистрибуції в міжнародному поділі праці, умовах підключення до глобальних економічних трендів, визначає асинхронність темпів інноваційної модернізації, економічну ефективність останньої” [6, с. 22]. У цьому розумінні цікава класифікація країн за рівнем ефективності інноваційної модернізації (табл. 1). Критеріями кластеризації (групування) виступають синхронізація динаміки національного господарського прогресу й інноваційних модернізацій, місткість внутрішнього споживання інноваційного продукту, величина ефекту масштабу інноваційної діяльності.

Таблиця 1

Оцінка мультисистемності національних економік за рівнем інноваційної модернізації (за Д.С. Ушаковим [6, с. 121–129])

Кластеризація національних економік	Характеристики
Країни-лідери	Виділяють у своїй політиці інноваційну першість і національні стратегічні пріоритети
Країни-переслідувачі	Стратегії корекції індустріальної спрямованості розвитку реалізовано за рахунок імпорту інновацій і формування національного інноваційного середовища; уряди володіють значними фінансовими або адміністративними можливостями; розвиток базується в тому числі на дешевині внутрішніх виробничих факторів
Пасивні	Лінія розвитку не заперечує важливості, але й не надає пріоритету інноваційної модернізації господарської системи, у якій процеси інформатизації, ініціюються діяльністю закордонних корпорацій, охоплюють невелику частку експортно-орієнтованих виробництв
Аутсайтери	Перебувають поза процесами інноваційної модернізації з причини власної слабкої інтегрованості у світовий господарський простір, закритості суспільних систем, актуальних внутрішніх проблем

Вплив інноваційної модернізації як на формування національного конкурентоспроможного виробництва, на проведеному зовнішньоекономічну політику, так і на позиціонування країни в глобальному поділі праці, перетворює оцінювання інноваційної модернізації сучасних народногосподарських систем в інструмент прогнозування їх майбутнього господарського прогресу. У цьому змісті формується базова складова діагностичного інструментарію, яка відображає складності кількісно-якісної оцінки інновацій у вигляді відсутності системи об'єктивних показників, що їх характеризують; слабкості можливостей визначення економічної ролі останніх, диспропорцій у глибині інформатизації й технологізації суспільного устрою; невизначеності національної належності й джерел отримання інновацій, що надалі вимагають пошуку адаптивних методик діагностики потенціалу інноваційних процесів на рівні окремих секторів і галузей.

Високі непрямі кількісні показники ролі інноваційної сфери в народногосподарській системі, такі як частка зайнятих в інноваційних галузях, інноваційного продукту в національному експорті, не є критеріями її переходу на інноваційний рівень свого розвитку. Це під-

тверджує перевагу якісного компонента зростання інноваційної сфери, доводить необхідність урахування в аналізі інноваційності національної економіки таких факторів, як *рівень розвитку національного інноваційного середовища, ефективність інноваційного процесу, якість комерціалізації інновацій, захист інтелектуальної власності тощо*.

На основі оцінювання ролі інноваційної сфери в національній економіці країн світу, результатів двоступінчастого аналізу кількісно-якісних характеристик їх інноваційної модернізації [1; 5] необхідно провести зіставний аналіз таких показників інноваційного розвитку економіки: продуктивність праці в експортно орієнтованих інноваційних секторах; внутрішня й зовнішня конкурентоспроможність інноваційної сфери; соціально-економічні переваги країн у формуванні національного потоку інновацій (табл. 2).

За результатами оцінювання показників легко помітити, що вони в цілому корелюють із запропонованою класифікацією інноваційних економік, демонструють мультисистемність світового господарства як фактора інноваційної модернізації, економічні наслідки асинхронності темпів зростання останньої.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз рейтингових оцінок параметрів інноваційного вектору модернізації

Країни	Продуктивність праці ¹		Внутрішня конкурентоспроможність національної економіки ²					Соц.-екон. переваги ³		Зовніш. конкурентоспроможність ^{4,1}		Індекс стану національного інноваційного середовища	Місце в рейтингу базового рівня	Місце в рейтингу
	Продукт. праці в іннов. галузях, тис. дол. США	Місце в рейтингу	Продукт. праці в експортноорієнт. секторі, тис. дол. США	Інновац. секторі, тис. дол. США	Середня продукт. праці в експортноорієнт. секторах, 2007 р., тис. дол. США	Показник внутрішньої конкурент-сті. експортно орієнт. сектору економіки	Місце в рейтингу	Показник соц.-екон. переваг в інновац. модерн. економіки	Місце в рейтингу	Показник зовнішньої конкурент-сті. (RCA)	Місце в рейтингу			
США	396,97	1	396,9	396,9	5,05	78,4	2	7,5	1	1,49	9	5,53	1	
Японія	133,95	2	133,9	133,9	4,54	29,4	4	3,11	13	1,31	13	2,49	13	
Китай	63,55	3	63,55	63,55	0,52	120,1	1	1,88	26	1,4	10	4,66	7	
Таїланд	7,45	16	7,4	7,4	1,82	4,08	10	3,78	12	1,64	5	5,02	4	
П. Корея	19,63	7	19,6	19,6	6,47	3	14	3,46	14	1,54	7	4,87	6	
Франція	39,83	6	39,8	39,8	9,84	4,04	11	3,74	9	1,09	16	2,91	9	
Австралія	8,2	12	8,2	8,2	6,07	1,35	17	3,96	8	1,66	8	3,1	8	
Великобританія	49,68	4	49,6	49,6	9,27	5,35	8	2,71	17	1,12	14	2,2	17	
Канада	12,54	11	52,33	52,33	10,21	6,32	7	2,69	18	1,32	11	2,14	19	
Германія	48,86	5	48,86	48,86	13,9	3,4	12	2,67	19	1,16	15	2,15	18	
Італія	14,72	10	14,7	14,7	8,55	1,72	16	2,89	16	1,07	17	2,3	16	
Індонезія	16,6	9	1,97	1,97	0,4	4,8	9	2,88	33	0,93	21	2,84	10	
Мексика	17,13	8	17,1	17,1	2	8,56	6	1,48	35	0,98	17	1,78	21	
Іспанія	7,55	15	7,553	7,553	7,06	1,06	20	2,03	20	0,97	19	2,55	14	
Бразилія	6,37	17	6,373	6,373	0,65	9,73	5	3,02	29	0,79	28	1,55	23	
Індія	7,66	13	7,66	7,66	0,12	60,31	3	0,42	48	0,88	24	1,75	22	
Пакистан	7,65	14	0,3	0,3	0,1	2,74	15	1,11	36	0,26	48	1,32	29	
Росія	6,02	18	6,02	6,02	1,79	3,3	13	1	41	0,422	40	1	39	
Україна	5,57	19	2,69	2,69	1,13	2,06	18	0,88	44	0,354	44	0,68	48	
В'єтнам	4,36	20	0,4275	0,4275	0,37	1,15	19	0,35	50	0,33	48	0,79	46	

¹ Розрахунки автора за статистичним даними Всесвітнього банку (www.wb.com), Світової організації торгівлі (www.wto.org).

² Мир в цифрах. 2009. – М.: Олимп бизнес, 2010; Страны и регионы. Статистический справочник Всемирного банка. – М.: Весь мир, 2009.

³ Ушаков Д.С. Инновационная модернизация экономических систем Д.С. Ушаков. – М.: Технологии стратегического менеджмента, 2008.

⁴ Згідно з методикою розрахунків показника RCA [7]: Ясин Е.Г. Конкурентоспособность и модернизация российской экономики: начало проекта / Е.Г. Ясин, А.А. Яковлев // Конкурентоспособность и модернизация экономики. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004.

При всій складності ситуації, у якій опинилася Україна в результаті неадекватного економічного курсу, відсторонитися їй від процесів інформаційної й технологічної перебудови економіки було б не тільки стратегічною помилкою, але й втратою шансу на подальшу зміну власного становища у світовій економіці.

Наше відставання в науці, особливо фундаментальній, усе ще не таке велике як у виробничому й інноваційному секторах. Країна й зараз має серйозні й далеко не повністю використані науково-технічні заділи й можливості в ряді важливих галузей. У цей час основними макротехнологіями, які можуть скласти конкуренцію іноземним, є ядерна енергетика, біотехнологія, мікроелектроніка, спеціальне машинобудування.

IV. Висновки

Аналіз процесу інноваційної модернізації зарубіжних економічних систем дає змогу виділити чотири стратегії: формування національного інноваційного середовища на основі співробітництва держави, бізнесу й суспільства; імітація (копіювання) інновацій, що полягає в моніторингу світових розробок та їх удосконаленні; копіювання й залучення інновацій. Переваги України в інноваційній модернізації скорочують вхідні бар'єри й підвищують можливість реалізації стратегій високого рівня, що вимагає ініціювання процесу генерування національних інновацій, трансформації механізму державної підтримки інноваційної модернізації й перетворення держави в реальну силу інноваційної сфери й провідного споживача розробок.

Однією із центральних у запропонованій стратегії є проблема формування інноваційного середовища й стимулювального впливу держави, яка повинна базуватися не на звичних і застосовуваних в цей час принципах поточного регулювання ситуації, а на базі комплексу аналітичних та прогнозних методів, які формують принципово новий підхід щодо вдосконалення методики *діагностики потенціалу модернізації національного господарства та його окремих секторів*.

Національне інноваційне середовище можна розглядати як сукупність інституціональних інфраструктурних умов: що стимулюють

прагнення суспільства, бізнесу, держави саморозвиватися за допомогою перманентного пошуку напрямів модернізації, реалізації відповідних досліджень; які визначають високу ефективність проведених наукових розробок за рахунок наявності постійного припливу висококваліфікованої робочої сили, програм фінансування, прозорого процесу відбору пріоритетних напрямків для реалізації інноваційних програм і проектів; що гарантують комерціалізацію результатів дослідження – їх впровадження в усі можливі сфери суспільного життя країни й справедливість розподілу одержуваної економічної вигоди; які формують високий внутрішній попит на інноваційний продукт за рахунок зростання рівня освіти й матеріального доходу власного населення, збільшення частки споживачів-новаторів.

Список використаної літератури

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
2. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4–12.
3. Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В. Геєць // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 4–20.
4. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К. : Логос, 2003. – 631 с.
5. Модернізація України: визначення пріоритетів реформ: Проект до обговорення [Електронний ресурс] / І. Коліушко, В. Тимошук, О. Банчук та ін. – К., 2009. – Режим доступу: parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf.
6. Ушаков Д.С. Инновационная модернизация экономических систем / Д.С. Ушаков. – М. : ООО "Технологии стратегического менеджмента", 2008.
7. Ясин Е.Г. Конкурентоспособность и модернизация российской экономики: начало проекта / Е.Г. Ясин, А.А. Яковлев // Конкурентоспособность и модернизация экономики. – М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. – 254 с.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2013.

Покатаева О.В. Инновационный вектор модернизации национальной экономики: проблемы и ресурсы

В статье рассмотрена проблематика формирования вектора инновационной модернизации с учетом специфики кластеризации национальных экономических систем по уровню инновационного развития. Представлена систематизация рейтинговых оценок составляющих инновационного вектора модернизации различных стран с учетом критериев и параметров изучаемого процесса.

Ключевые слова: инновационная модернизация, национальная экономическая система, инновационное развитие, рейтинговые оценки, инновационный вектор.

Pokataeva O. Innovative vector modernization of the national economy problems and resources

Four strategies are shown in the article based on the analysis of the process of innovative modernization of the foreign economic systems: forming of national innovative environment on the basis of collaboration of the state, business and society; imitation (copying) of innovations, that consists of the monitoring of the world developments and their improvement; copying (duplicating) and attracting innovation. Advantages of Ukraine in innovative modernization reduce the front barriers and increase the possibility of the high level strategies realization. It requires initiating the process of national innovation generating, transformation of the State support innovation modernization mechanism and transformation of the State in to the real force of innovation and leading consumer of the developments.

One of the key problems in the proposed strategy is the problem of innovative environment and State stimulating influence forming. It has to be based not on regular principles of current regulation of the situation, but on the complex of analytical and forecast methods which form a new approach to the improvement of diagnostics methodology of the modernization of national economy potential and its sectors.

National innovative environment could be examined as a complex of institutional and infrastructure conditions: conditions which stimulate desire of the society, business and the State to self-development with the help of the permanent search of the directions of modernization, realization of the corresponding research; conditions which define high efficiency of the scientific research conducted due to the availability of permanent inflow of labour force, programs of financing, transparent process of selection of priority directions for realization of the innovative programs and projects; conditions which guarantee commercialization of research results – their introduction in all possible spheres of public life of the country and fair distribution of the obtained economic benefits; conditions which form high internal demand on innovative product at the expense of the increased level of education and financial income of the population, and of the increased part of consumers-innovators.

Key words: *innovative modernization, the national economic system, innovative development, the rating assessment, innovation vector.*